

Atala VI

Hurbilketa metodoak

19 Sarrera

Sarrera

Soluzio zehatzak ez ditugu beti lortuko... eta askotan, nahiz eta lortu, ez dira erabilgarriak informazioa eskuratzeko. Soluzio *hurbilduak* behar ditugu.

- Perturbazio metodoak
- Aldakuntzaren metodoak ("Variational methods")
- Garapen asintotikoak
- Zenbakizko metodoak

20 Perturbazio metodoak

Zailtasunak:

- Konbergentzi eremua zehaztea;
- Konbergentziarik ez egotea (perturbazio singularrak)

21 Perturbazio arrunten teoria

Adibidea: perturbazio arrunta

$$y' + \epsilon y^2 = 0; \quad y(0) = a.$$

Saiatu soluzioa ϵ -en berretura serie forman lortzen:

$$y \rightarrow y(x; \epsilon) = \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n y_n(x).$$

Errepikapen adierazpena:

$$y'_{n+1} + \sum_{k=0}^n y_k y_{n-k} = 0, \quad n \geq 0.$$

Hastapen baldintza, printzipioz, ez da ϵ -en funtzioa, beraz ez dugu garatu behar eta

$$y_0(0) = a; \quad y_n(0) = 0, \quad n > 0.$$

Adibidea, jarr.

Kasu honetan, errepikapenaren soluzioa erraza da: $y_n(x) = (-1)^n a^{n+1} x^n$, eta

$$y(x; \epsilon) = \sum_{n=0}^{\infty} (-1)^n \epsilon^n a^{n+1} x^n.$$

beraz $|x| < 1/|\epsilon a|$ eremuan bere limitea $y(x) = a/(1 + \epsilon a x)$ da.

Adibidea DPErekin

$$\nabla^2 u + \frac{\epsilon}{R^2} u^2 = 0, \quad u(R, \theta) = \cos \theta, \quad r \in [0, R], \theta \in [0, 2\pi).$$

Garatu $u(r, \theta; \epsilon) = \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n u_n(r, \theta)$. Zerogarren ordenean

$$\nabla^2 u_0 = 0, \quad u_0(R, \theta) = \cos \theta,$$

eta $u_0(r, \theta) = (r/R) \cos \theta$ (inplizituki: $r = 0$).

Adibidea, jarr.

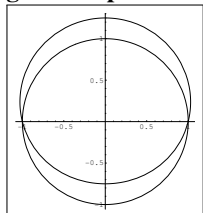
Lehen ordena:

$$\nabla^2 u_1 = -\frac{u_0^2}{R^2} = -\frac{r^2}{R^4} \cos^2 \theta = -\frac{r^2}{2R^4} (1 + \cos 2\theta), \quad u_1(R, \theta) = 0.$$

$$u_1(r, \theta) = \frac{1}{32} \left[1 - \left(\frac{r}{R} \right)^4 \right] + \frac{1}{24} \left[\left(\frac{r}{R} \right)^2 - \left(\frac{r}{R} \right)^4 \right] \cos 2\theta.$$

Eta abar. Lehen ordena bera oso ona baita $\epsilon = 1$ kasuan ere! (errorea % 5akoa da!)

Muga baten perturbazioa

$$\nabla^2 u = 0, \quad u\left(1 + \frac{1}{4} \sin \theta, \theta\right) = \cos \theta, \quad r \in \left[0, 1 + \frac{1}{4} \sin \theta\right], \theta \in [0, 2\pi).$$

Muga baten perturbazioa

Erabili

$$\nabla^2 u = 0, \quad u(1 + \epsilon \sin \theta, \theta) = \cos \theta, \quad r \in [0, 1 + \epsilon \sin \theta], \theta \in [0, 2\pi).$$

Eta mugalde baldintza:

$$u(1, \theta) + u_r(1, \theta)(\epsilon \sin \theta) + u_{rr}(1, \theta) \frac{(\epsilon \sin \theta)^2}{2!} + O(\epsilon^3) = \cos \theta.$$

Garatu $u(r, \theta) = \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n u_n(r, \theta)$. Honela *zirkuluan* ondoko problema sorta lortzen dugu

Muga baten perturbazioa, jarr.

$$\nabla^2 u_0 = 0, \quad u_0(1, \theta) = \cos \theta;$$

$$\nabla^2 u_n = 0, \quad u_n(1, \theta) = -\sum_{k=1}^n (\partial_r^k u_{n-k})(1, \theta) \frac{\sin^k \theta}{k!}.$$

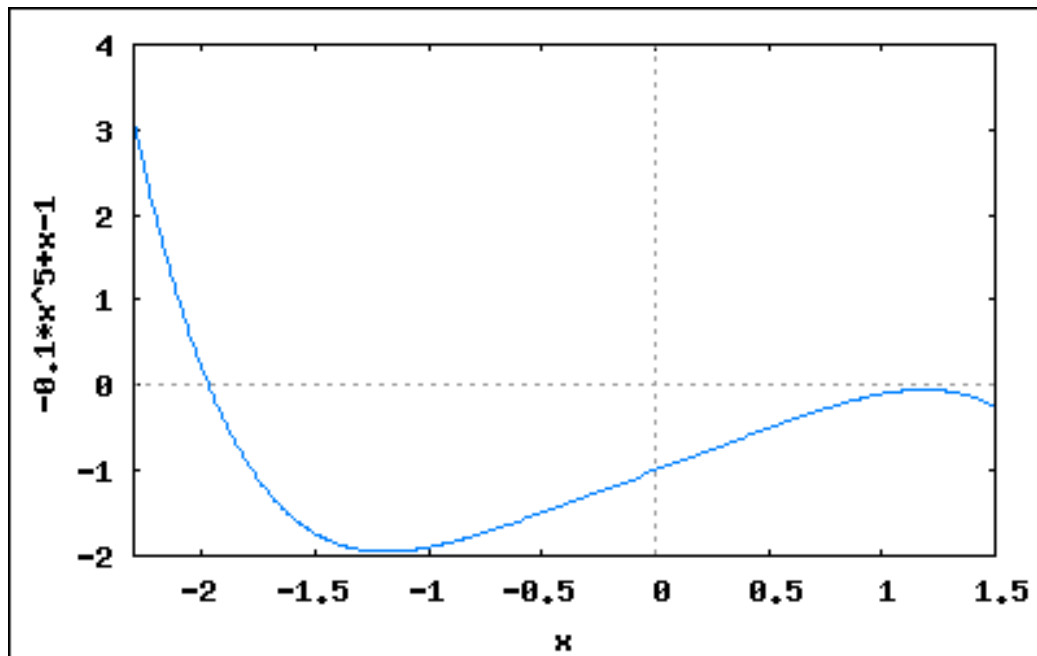
Lehenengo gaiak:

$$u_0(r, \theta) = r \cos \theta; \quad u_1(r, \theta) = -\frac{r^2}{2} \sin 2\theta.$$

$$u_2(r, \theta) = \frac{1}{2} r \cos \theta - \frac{1}{2} r^3 \cos(3\theta).$$

22 Perturbazio ez arruntak

Adibidea: $x = 1 + \epsilon x^5$. Irudian, $x - 1 - 0.1x^5$: soluzioa oso urrun dago, ez da perturbatiboa.

Izatez, pentsa dezakegu agian ϵx^5 gai perturbatiboa ez dela. Hori gauzatzeko, egin dezagun aldagai aldaketa, $x = \epsilon^\alpha y$; hau da,

$$\epsilon^\alpha y - 1 - \epsilon^{5\alpha+1} y^5 = 0.$$

Hiru aukera ditugu: 1) $\epsilon^\alpha y$ gaia perturbatiboa izatea; horrek esan nahi du $5\alpha + 1 = 0$, beste biak konparagarriak izateko, eta kontraesana dugu: perturbatibotzat jo dugun lehenengo gaia izatez $\epsilon^{-1/5}$ ordenakoa da, hau da, oso handia ϵ txikia bada.

2) $\epsilon^{5\alpha+1} y^5$ gaia perturbatiboa: $\alpha = 0$, eta txarra da.

3) 1 da perturbazioa! Honen ondorioz, $\alpha = -1/4$, eta $y - y^5 - \epsilon^{1/4} = 0$ ekuazioa dugu. Biz $\delta = \epsilon^{1/4}$ perturbazio parametro berria. $y_0 = -1$ puntuaren inguruan garatuz ($y \rightarrow \sum_{n=0}^{\infty} y_n \delta^n$), ondokoa lortzen dugu:

$$x^* = -\frac{1}{\epsilon^{1/4}} - \frac{1}{4} + \frac{5\epsilon^{1/4}}{32} - \frac{5\epsilon^{1/2}}{32} + \frac{385\epsilon^{3/4}}{2048} + O(\epsilon)$$

23 Perturbazio singularrak

Perturbazio singularrak

$$\epsilon y' + y^2 = 0, \quad y(0) = a.$$

Garapen “inozoa” ekuazioan saiaturaz gero, hau da $y \rightarrow \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n y_n(x)$ ordezkapena, bakarrik $y = 0$ soluzio tribiala berreskuratzen dugu; beraz problemak ez du soluziorik.

Zergatia: $\epsilon \rightarrow 0$ limitean, ekuazioak bere izaera lortzen du; jada ez da lehen ordenako ekuazio diferentziala. Perturbazio singularra!

Soluzio zehatza: $y(x) = a/(1 + ax/\epsilon) = a\epsilon/(\epsilon + ax)$. ϵ -en berretura serie moduko garapena ondokoa dugu:

$$\frac{\epsilon}{x} \sum_{n=0}^{\infty} (-1)^n \frac{\epsilon^n}{a^n x^n},$$

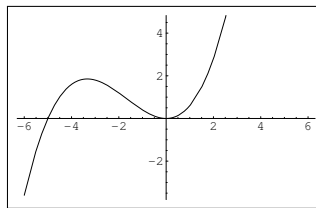
eta $x = 0$ puntuan dibergentea da (izatez *garapen asintotikoa* da).

23.1 Gai sekularrak

Gai sekularrak

$$\ddot{x} + x + \epsilon x^2 = 0, \quad x(0) = a, \quad \dot{x}(0) = 0.$$

Potenzial baten eraginaren pean higitzen den partikula (irudia, $\epsilon = 0.3$)

Gai sekularrak

Energia finitua bada, higidura periodikoa da.

Garapen "inozoa": $x \rightarrow \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n x_n(t)$; ondorioa

$$\begin{aligned} \ddot{x}_0 + x_0 &= 0 & x_0(0) &= a, & \dot{x}_0(0) &= 0; \\ \ddot{x}_n + x_n &= -\sum_{k=0}^{n-1} x_k x_{n-1-k} & x_n(0) &= 0, & \dot{x}_n(0) &= 0 \end{aligned}$$

Zerogarren ordenean $x_0(t) = a \cos t$.

Gai sekularrak

Lehen ordena:

$$\ddot{x}_1 + x_1 = -a^2 \cos^2 t = -\frac{a^2}{2} (1 + \cos(2t)), \quad x_1(0) = 0, \quad \dot{x}_1(0) = 0.$$

Soluzioa:

$$x_1(t) = \frac{a^2}{6} (-3 + 2 \cos t + \cos 2t).$$

Gai sekularrak

Bigarren ordena:

$$\begin{aligned} \ddot{x}_2 + x_2 &= -2x_0 x_1 = -\frac{a^3}{6} (2 - 5 \cos t + 2 \cos 2t + \cos 3t), \\ x_2(0) &= 0, \quad \dot{x}_2(0) = 0. \end{aligned}$$

Soluzioa:

$$x_2(t) = \frac{5a^3}{12} t \sin t - \frac{a^3}{144} [48 - 29 \cos t - 16 \cos 2t - 3 \cos 3t].$$

Lehen gaia *sekularra* da. Perturbazioa ez da uniformea: bigarren ordena zerogarren ordena baino handiagoa da $t > 1/\epsilon^2$ bada.

Konbergentzia uniforme

$\sum_{k=0}^n \epsilon^k x_k(t)$ serieak $x(t)$ funtziora *uniformeki* jotzen du I tartean baldin eta $\forall \delta > 0 \exists N(\delta) \setminus \forall t \in I$ eta $\forall n > N(\delta)$ zenbaki naturalak ondokoa betetzen bada:

$$\left| x(t) - \sum_{k=0}^n \epsilon^k x_k(t) \right| < \delta$$

[konbergentzia izateko, ez uniforme, $N(\delta)$ izan beharrea aski dugu $N(\delta, t)$ izatea]

23.2 Lindstedt-en metodoa

Lindstedt-en metodo

Aplikagarritasuna: Ekuazio diferentzial arrunten soluzio periodikoak perturbazio garapenean gai sekularrak agertuz gero.

Oinarriko ideia: Soluzio periodikoa dela jakin badakigu. Hala ere, periodoaren balioa perturbazio parametroaren funtzioa da (adibidez $\ddot{x} = -V'(x, \epsilon)$ ekuazioak $E = \dot{x}^2/2 + V(x, \epsilon)$ energia du, kontserbakorra da. Periodoa, beraz, hau da:

$$T(E, \epsilon) = 2 \int_{x_{\min}}^{x_{\max}} \frac{dx}{\sqrt{2[E - V(x, \epsilon)]}}$$

Ondorioz: *garatu maiztasun angeluarra perturbazio parametroan ere*, eta hau erabili gai sekularrak sortzen dituzten gaiak ebazteko.

Lindstedt-en metodoa

$x(t)$ -rentzat ekuazioa:

$$\ddot{x} + \omega^2 x = \epsilon f(x, \dot{x})$$

1) Aldagaiak aldatu (aldagai berrietan maiztasuna 1 izateko!); aldagai aldaketa bera ϵ -en menpekoa da!

$$\tau = \Omega(\epsilon)t, \quad \frac{d}{dt} = \Omega(\epsilon) \frac{d}{d\tau}$$

Ondokoa, $'$ -rekin τ -rekiko deribatua adieraziko dugu. (Kontuan hartu izatez periodoa hastapen energiaren menpekoa dela) Ekuazioa:

$$\Omega^2 x'' + \omega^2 x = \epsilon f(x, \Omega x')$$

2) Perturbazio garapenak

$$x \rightarrow \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n x_n(\tau), \quad \Omega(\epsilon) = \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n \omega_n$$

Lindstedt-en metodoa

Zerogarren ordena:

$$\omega_0^2 x_0'' + \omega^2 x_0 = 0$$

Hartu $\omega_0 = \omega$, honela $x_0(\tau) = a \cos \tau$.

Lehen ordena:

$$\omega^2 (x_1'' + x_1) = -2\omega\omega_1 x_0'' + f(x_0, \omega x_0') = 2\omega\omega_1 a \cos(\tau) + f(x_0, \omega x_0')$$

$\cos \tau$ gaiak gai sekular bat, $\tau \sin \tau$ formakoa, sortzen du. f ere antzeko gai sekular baten jatorria bada, ω_1 ondo aukeratzeak biak ezabatuko ditu.

Lindstedt-en metodoa: adibidea

$$\ddot{x} + \omega^2 x = \epsilon x^3, \quad x(0) = a, \quad \dot{x}(0) = 0.$$

Zerogarren ordena: $x_0(\tau) = r \cos \tau$.

Lehen ordena:

$$x_1'' + x_1 = \frac{2\omega_1}{\omega} r \cos \tau + \frac{r^3}{4\omega^2} (3 \cos \tau + \cos 3\tau).$$

Gai sekularrik ez egoteko:

$$\omega_1 = -\frac{3}{8} \frac{r^2}{\omega}.$$

Lindstedt-en metodoa: adibidea

Honela

$$x_1(\tau) = \frac{r^3}{32\omega^2} (\cos \tau - \cos 3\tau)$$

non $x_1(0) = 0 = x_1'(0)$ hartu ditugun. Eta

$$\begin{aligned} x(t) &= a \cos \left[\omega \left(1 - \frac{3\epsilon a^2}{8\omega^2} \right) t \right] + \\ &\quad \frac{\epsilon a^3}{32\omega^2} \left\{ \cos \left[\omega \left(1 - \frac{3\epsilon a^2}{8\omega^2} \right) t \right] - \cos \left[3\omega \left(1 - \frac{3\epsilon a^2}{8\omega^2} \right) t \right] \right\} + \\ &\quad O(\epsilon^2) \end{aligned}$$

Lindstedt-en metodoaren mugak, luzapena

Metodoa soluzio periodikoetan soilik erabil daiteke (adibidez, aurreko adibidean, $V(x) = \omega^2 x^2/2 - \epsilon x^4/4$, hastapen posizioa $|x| < \omega/\sqrt{\epsilon}$ eta abiadura nulua badira soluzio guztiak periodikoak dira; ez, ordea, hastapen energia $\omega^4/4\epsilon$ baino handiagoa bada edo hastapen posizioa $(-\omega/\sqrt{\epsilon}, \omega/\sqrt{\epsilon})$ tartetik kanpo badago; era berean, $V(x) = x^2/2 + \epsilon x^3/3$ potentzialarekin, non pausagunetik $x(0) < -1/\epsilon$ edo $x(0) > 1/2\epsilon$ tartetik hasten diren higidurak periodikoak ez diren).

Metodoaren luzapen eta orokortzea eskala anitzen metodoa da. Fisikoki, azpiko ideia da garapen matematikoan agertzen diren denbora eskalak esanguratsuak direla.

24 Eragileen perturbazio garapenak

Matrizeen perturbazioak

Demagun ondoko problema:

$$(L_0 + \epsilon L_1) \mathbf{v} = \mathbf{w},$$

non $\mathbf{v}$ zehaztu nahi dugun $\mathbf{w}$ -ren menpean. I.e $(L_0 + \epsilon L_1)^{-1}$ kalkulatu nahi dugu.

Formalki, ordezkatu

$$(L_0 + \epsilon L_1)^{-1} \rightarrow \sum_{n=0}^{\infty} \epsilon^n l_n$$

$(L_0 + \epsilon L_1)^{-1} (L_0 + \epsilon L_1) = 1$ adierazpenean, hau lortzeko:

$$l_{k+1} = -l_k L_1 L_0^{-1}, \quad l_0 = L_0^{-1} \implies l_k = (-1)^k (L_0^{-1} L_1)^k L_0^{-1}.$$

Adibidea

Biz

$$L_0 = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & 0 \end{pmatrix}; \quad L_1 = \begin{pmatrix} 0 & 2 & 0 \\ 2 & 3 & 1 \\ 0 & 1 & 5 \end{pmatrix}.$$

Honela, $L_0^{-1} = L_0$ eta

$$L_0^{-1}L_1 = \begin{pmatrix} 0 & 2 & 0 \\ 0 & 1 & 5 \\ 2 & 3 & 1 \end{pmatrix}.$$

Adibidea jarr.

Bigarren ordenaraino, beraz,

$$(L_0 + \epsilon L_1)^{-1} = L_0 + \epsilon \begin{pmatrix} 0 & 0 & 2 \\ 0 & 5 & 1 \\ 2 & 1 & 3 \end{pmatrix} + \epsilon^2 \begin{pmatrix} 0 & 10 & 2 \\ 10 & 10 & 16 \\ 2 & 16 & 10 \end{pmatrix} + O(\epsilon^3)$$

Balio eta bektore propioen garapenak

$$(L_0 + \epsilon L_1)\Phi_n = \Lambda_n \Phi_n$$

Garatu balio eta bektore propioak ϵ -en berretura serie moduan (endakapenik gabeko kasuan):

$$\Phi_n = \sum_{k=0}^{\infty} \epsilon^k \varphi_n^{(k)}, \quad \Lambda_n = \sum_{k=0}^{\infty} \epsilon^k \lambda_n^{(k)}.$$

Balio eta bektore propioen garapenak

Ekuazio sorta:

$$\begin{aligned} L_0 \varphi_n^{(0)} &= \lambda_n^{(0)} \varphi_n^{(0)}; \\ L_0 \varphi_n^{(k+1)} &= -L_1 \varphi_n^{(k)} + \sum_{l=0}^{k+1} \lambda_n^{(l)} \varphi_n^{(k-l+1)}. \end{aligned}$$

Demagun endakapenik ez dagoela, eta biderkatu $\varphi_m^{(0)}$ eskalarrarekin, hau lortzeko:

$$\begin{aligned} \langle \varphi_m^{(0)}, \varphi_n^{(1)} \rangle &= \frac{1}{\lambda_n^{(0)} - \lambda_m^{(0)}} \langle \varphi_m^{(0)}, L_1 \varphi_n^{(0)} \rangle. \\ \lambda_n^{(1)} &= \langle \varphi_n^{(0)}, L_1 \varphi_n^{(0)} \rangle. \end{aligned}$$

Adibidea

$$\begin{aligned} L_0 &= \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix}, \quad L_1 = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}. \\ \varphi_1^{(0)} &= \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad \lambda_1^{(0)} = 1; \quad \varphi_2^{(0)} = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \end{pmatrix}, \quad \lambda_1^{(0)} = 2; \end{aligned}$$

Beraz

$$\lambda_1^{(1)} = \lambda_2^{(1)} = 0; \quad \varphi_1^{(1)} = 0, \quad \varphi_2^{(1)} = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}.$$

Izatez hau da soluzio zehatza!

24.1 Sturm-Liouville: balio eta funtzio propioak

Ekuazio diferentzialaren adibidea (Sturm-Liouville)

$$L_0 y = -y'', \quad L_1 y = -y' \quad y(0) = y(\pi) = 0.$$

$$\lambda_n^{(0)} = n^2, \quad y_n^{(0)}(x) = \sqrt{\frac{2}{\pi}} \sin nx.$$

$$\lambda_n^{(1)} = \langle y_n^{(0)}, L_1 y_n^{(0)} \rangle = 0.$$

$$\begin{aligned} \langle y_m^{(0)}, y_n^{(1)} \rangle &= \frac{1}{\lambda_n^{(0)} - \lambda_m^{(0)}} \langle y_m^{(0)}, L_1 y_n^{(0)} \rangle = \\ &= \frac{2nm}{\pi(n^2 - m^2)^2} [1 - (-1)^{m+n}] \end{aligned}$$

Adibidea, jarr.

Soluzio zehatza: $\lambda_n = n^2 + \epsilon^2/4$, $y_n(x) \propto e^{-\epsilon x/2} \sin nx$.

25 WKBJ

WKBJ

$$\psi''(x) + \omega^2(x)\psi(x) = 0,$$

non ω funtzio "geldoa" den. Zerekin alderatu behar dugu, "geldo" izenondoan erabiltzeko? Dimentsio analisia dela eta, kontsidera dezagun

$$\left| \frac{\omega'}{\omega^2} \right| \ll 1.$$

ω konstante izango balitz, $\psi \sim \exp(\pm i\omega x)$. Honek esan nahi du ω -ren aldaketei dagokie luzera eskala, hau da $|\omega'/\omega|^{-1}$, ψ -ren aldaketei dagokiena baino askoz luzeagoa dela ($|\omega|^{-1}$).

WKBJ

Hau sistematikoki erabiltzeko, zer egingo dugu? Aldagai aldaketa: $x = \tau/\epsilon$, $\dot{\omega}/\omega^2 \sim O(1)$ izateko, beraz $\epsilon \ll 1$; eta $\psi(x) \rightarrow \exp(iS(\tau)/\epsilon)$. Honela, S -rentzat:

$$i\epsilon \ddot{S} - \dot{S}^2 + \omega^2 = 0.$$

Garatu S ϵ -en berreturretan. Beraz

$$\dot{S}_0^2 = \omega^2; \quad \dot{S}_{n+1} = \frac{1}{2\dot{S}_0} \left[i\ddot{S}_n - \sum_{k=0}^{n-1} \dot{S}_{k+1} \dot{S}_{n-k} \right].$$

WKBJ

$$S_0(x) = \pm \epsilon \int^x d\xi \omega(\xi); \quad S_1(x) = \frac{i}{2} \ln \omega(x),$$

non fase konstante batzuk idatziak ez diren.

Ondorioz:

$$\psi_{\pm}(x) \sim \frac{1}{\sqrt{\omega(x)}} e^{\pm i \int^x d\xi \omega(\xi)}.$$

Adibidea

$$y'' + (1 + \epsilon x)y = 0.$$

$x > -1/\epsilon$ denean, $\omega^2 = 1 + \epsilon x > 0$. Geldoa?

$$\frac{\omega'}{\omega^2} = \frac{\epsilon}{2(1 + \epsilon x)^{3/2}}.$$

Bai ϵ txikia bada eta $x \gg -1/\epsilon$ betetzen bada.

Soluzio hurbildua:

$$y(x) \sim \frac{1}{(1 + \epsilon x)^{1/4}} \left\{ a \sin \left[\frac{2(1 + \epsilon x)^{3/2}}{3\epsilon} \right] + b \cos \left[\frac{2(1 + \epsilon x)^{3/2}}{3\epsilon} \right] \right\}.$$

WKBJ, ω irudikaria

ω irudikarietan aplikagarria da WKBJ metodoa, "geldoa" izanez gero.

WKBJ-ren aplikazioa Sturm-Liouville-ren problemetan

$$-\frac{\hbar^2}{2m} \psi''(x) + V(x)\psi(x) = E\psi(x), \quad \psi(0) = \psi(L) = 0.$$

Edozein $V(x)$ potentzialetarako (singularra ez bada) energia altuko ψ funtzioa oso azkar oszilatzen da, eta WKBJ aplikagarria da:

$$\psi \sim \frac{1}{[E - V(\xi)]^{1/4}} \sin \int_0^x d\xi \sqrt{\frac{2m}{\hbar^2} [E - V(\xi)]},$$

$x = 0$ puntuko mugalde baldintza inposatu ostean.

Aplikazioa: SL

$x = L$ puntuko mugalde baldintza betetzeko, beraz, ondokoa gauzatu behar da:

$$\int_0^L d\xi \sqrt{\frac{2m}{\hbar^2} [E_n - V(\xi)]} = (n + 1)\pi,$$

eta honela E_n -rentzat ekuazio bat lortzen dugu; baliagarria da n handientzat (hor WKBJ hurbilketa ona delako). n handia, aldi berean, limitea klasikoa da: WKBJ hurbilketa *semiklasikoa* da.

Adibideak

1. Adibidea: $V(x) = 0$.

$$E_n = \frac{(n + 1)^2 \pi^2 \hbar^2}{2mL^2}.$$

Izatez, bat dator emaitza zehatzarekin

2. Adibidea: E_n oso handia bada, garatu erroa ondokoa lortzeko:

$$E_n = \frac{(n + 1)^2 \pi^2 \hbar^2}{2mL^2} + \frac{1}{L} \int_0^L d\xi V(\xi) + \dots$$

Adibideak

Adibidea: $V(x) = -m\omega^2(x - l/2)^2/2$. Defini dezagun $e_\omega = mL^2\omega^2$.

$$(n+1)\pi = \frac{\sqrt{e_\omega E}}{\hbar\omega} \left[\sqrt{1 + \frac{e_\omega}{16E}} + 4\sqrt{\frac{E}{e_\omega}} \operatorname{arcsinh} \left(\frac{1}{4} \sqrt{\frac{e_\omega}{E}} \right) \right].$$

Ekuaio transzendentea. Soluzio hurbildua:

$$E_n = \frac{(n+1)^2\pi^2\hbar^2}{2mL^2} - \frac{m\omega^2L^2}{24} + O((n+1)^{-1}).$$

Garrantzitsua: aldi berean ψ_n hurbildua lortzen dugu, eta honela denetarik.

25.1 Itsastea

WKBJ-ren muga

ω geldoa ez bada ez dabil. Batez ere biraketa puntu baten inguruan.

Horren inguruan, askotan, $\omega^2(x) \sim a(x - x_0) + \dots$

Betetzen bada, Airy-ren ekuazioa agertzen da

$$y'' + a(x - x_0)y = 0,$$

bere soluzioa ondokoa izanda:

$$y(x) = \alpha \operatorname{Ai}(a^{1/3}(x_0 - x)) + \beta \operatorname{Bi}(a^{1/3}(x_0 - x))$$

(Airy-ren funtzioak).

Itsastea

Demagun orain biraketa puntu bakarra dagoela $x_0 = 0$ puntuan. Hau dela eta, $\operatorname{sign}(\omega^2(x)) = -\operatorname{sign}(x)$. $x \rightarrow \infty$ limitean, beraz,

$$\begin{aligned} & \alpha \operatorname{Ai}(-a^{1/3}x) + \beta \operatorname{Bi}(-a^{1/3}x) \sim \\ & \frac{1}{2\pi^{1/2}(-a)^{1/12}x^{1/4}} \left(\alpha e^{-2(-a)^{1/2}x^{3/2}} + 2\beta e^{2(-a)^{1/2}x^{3/2}} \right), \end{aligned}$$

eta hau alderatu behar dugu ondokoarekin:

Itsastea

$$\psi(x) \sim \frac{1}{\sqrt{|\omega(x)|}} \left(A e^{-\int_0^x d\xi |\omega(\xi)|} + B e^{\int_0^x d\xi |\omega(\xi)|} \right).$$

Era berean, beste alboan

$$\operatorname{Ai}(-z) \sim \frac{1}{\pi^{1/2}z^{1/4}} \sin\left(\frac{2}{3}z^{3/2} + \frac{\pi}{4}\right)$$

eta

$$\operatorname{Bi}(-z) \sim \frac{1}{\pi^{1/2}z^{1/4}} \cos\left(\frac{2}{3}z^{3/2} + \frac{\pi}{4}\right)$$

$z \rightarrow +\infty$ limitean.

26 Garapen asintotikoak

26.1 Definition

Garapen asintotikoak

$$\sum_{n=0}^{\infty} a_n \phi_n(x)$$

x_0 puntuaren inguruko garapen asintotikoa da baldin eta

$$\lim_{x \rightarrow x_0} \frac{\phi_{n+1}(x)}{\phi_n(x)} = 0$$

bada. (Izatez, konplexuetako sektore batean hartu behar dugu limitea hau zentzuzkoa izateko)

Garapen asintotikoak

Adibidea:

$$\sum_{n=0}^{\infty} n! x^n$$

$x = 0$ puntuaren inguruko garapen asintotikoa da. Ez da konbergentea!

26.2 Erabilgarritasuna

Erabilgarritasuna

Defini dezagun

$$f(x) = \int_0^{\infty} dt \frac{e^{-t}}{1 - xt}.$$

Ez dago definituta x positiboetan (integrazioa singularra da $1/x$ puntuan, eta ez da integragarria), baina bai x negatiboentzat.

$\sum_{n=0}^{\infty} n! x^n$ garapena erabilgarria da $f(x)$ kalkulatzeko!

Adibidea

$$\begin{aligned} \int_0^{\infty} dt \frac{e^{-t}}{1 - xt} &\sim \int_0^{\infty} dt e^{-t} \sum_{n=0}^{\infty} (xt)^n \\ &\sim \sum_{n=0}^{\infty} \left(\int_0^{\infty} dt e^{-t} t^n \right) x^n \\ &\sim \sum_{n=0}^{\infty} n! x^n. \end{aligned}$$

Adibidea

Defini dezagun

$$s_m(x) := \sum_{n=0}^m n! x^n.$$

$x = -0.1$ puntuan, $f(-0.1) = 0.915633$ eta $s_0 = 1, s_1 = 0.9, \dots, s_{10} = 0.9158192$

Hala ere, ez da konbergentea, eta hemendik aurrera gero eta txarragoa da hurbilketa.

26.3 Laplace-ren integralak

Laplace-ren integralak eta Watson-en lema

$$I(s) = \int_0^{\infty} dt e^{-st} f(t)$$

motakoak. f funtzioaren Taylor-en garapena $f(t) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n t^n$ da. Integrazizuna, s handientzat, oso konzentratuta dago $t = 0$ puntuaren inguruan. Ordezkatuko dugu, beraz, f -ren garapena eta (TRANPA!!!) integrala eta seriea trukatuko ditugu:

$$I(s) \sim \sum_{n=0}^{\infty} a_n \int_0^{\infty} dt e^{-st} t^n \sim \sum_{n=0}^{\infty} a_n \frac{n!}{s^{n+1}}.$$

Garapen asintotikoa da!

Laplace-ren integralak eta Watson-en lema

Nahiz eta f funtzioak 0 puntuaren inguruan Taylor-en garapena onartu,

$$I(s) = \int_0^{\infty} dt e^{-st} t^{\alpha} f(t)$$

integraletan ez dago $t^{\alpha} f(t)$ funtzioaren Taylor-en garapenik, 0 puntuaren inguruan, α zenbaki naturala ez bada. Beraz, aurreko kasuko garapena ez dirudi egokia...baina, hala ere, garatu f , eta aurreko tranparekin,

$$I(s) \sim \sum_{n=0}^{\infty} a_n \int_0^{\infty} dt e^{-st} t^{n+\alpha} \sim \sum_{n=0}^{\infty} a_n \frac{\Gamma(n+\alpha+1)}{s^{n+1+\alpha}}.$$

Hau da Watson-en lema.

Laplace-ren integralak eta Watson-en lema

Gehiago orokortuz, demagun

$$I(s) = \int_0^{\infty} dt e^{sg(t)} t^{\alpha} f(t),$$

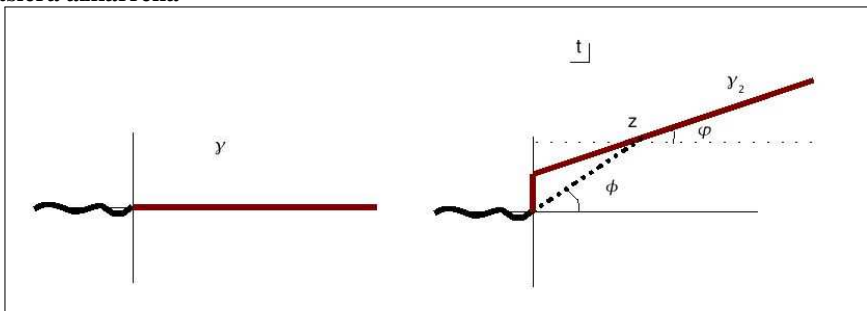
non g funtzioaren maximoa $t = 0$ puntuan dagoen, g monotonoa eta positiboa eta $g'(0) < 0$ diren. Defini dezagun $\tau = -g'(0)t$ eta $F(\tau) = f(-\tau/g'(0)) \exp[s(g(-\tau/g'(0)) - g(0) - \tau)]$. Integralean ordezkatuz,

$$I(s) = \frac{e^{sg(0)}}{|g'(0)|} \int_0^{\infty} d\tau e^{-s\tau} F(\tau),$$

eta aurreko kasuan gaude. Hau da,

$$I(s) \sim \frac{e^{sg(0)}}{|g'(0)|} \left[\frac{f(0)}{s} + \frac{1}{s^2} \left(\frac{2f'(0)}{|g'(0)|} + \frac{3g''(0)f(0)}{|g'(0)|^2} \right) + \dots \right].$$

Jaitsiera azkarrena

Adibidea: Euler-en Gamma funtzioa:

$$\Gamma(z+1) = \int_0^{\infty} dt e^{-t} t^z = \int_{\gamma} d\tau e^{-\tau+z \ln \tau},$$

non γ τ aldagai konplexuko planoan ondoko ibilbidea den (logaritmoaren adarra hartu dugu $\tau = \rho \exp(i\phi) \rightarrow \ln \tau = \ln \rho + i\phi$ moduan, non $\phi \in (-\pi, \pi)$).

Gamma funtzioa

Defini dezagun $\phi(\tau) = -\tau + z \ln \tau$. Bere deribatua nulua da $\tau = z$ puntuan. Beraz,

$$\phi(\tau) = \phi(z) + \frac{1}{2} \phi''(z)(\tau - z)^2 + O((\tau - z)^3).$$

Orain ibilbidea deformatuko dugu, z puntutik pasa dadin, goian agertzen den moduan. Defini dezagun $\rho e^{i\varphi} = t - z$. ϕ funtzioaren garapenean gai kuadratikoa, beraz, $\phi''(z)(t - z)^2/2 = -\rho^2 \exp(2i\varphi)/2z$, eta z puntutik ahalik eta modu azkarrenen pasatzeko, φ angelua z zenbaki konplexuaren argumentua zati bi hartu behar dugu:

26.3.1 Stirling-en hurbilketa

Gamma funtzioa - Stirling-en hurbilketa

Honela,

$$\Gamma(z+1) \sim \int_{-\infty}^{+\infty} d\rho e^{i\varphi} e^{-z+z \ln z} e^{-\rho^2/2|z|} \sim \sqrt{2\pi} z^{z+1/2} e^{-z}.$$